

Odeon

*Die ersten Menschen: een
vergeten meesterwerk*

p. 5

Regisseur en choreograaf
Sidi Larbi Cherkaoui

p. 9

Sopraan Claron McFadden
en dirigent Bassem Akiki over
We Are The Lucky Ones

p. 17

Componist
Bushra El-Turk
over *Oum*

p. 21

Nationale
Opera
&
Ballet

Inhoud

- 5 *Die ersten Menschen*: de vergeten opera van Rudi Stephan
- 7 *Die ersten Menschen*: interview met dirigent Kwamé Ryan
- 9 *Idomeneo*: interview met choreograaf en regisseur Sidi Larbi Cherkaoui
- 11 *Idomeneo*: tenor Daniel Behle over Mozart
- 13 Achter de schermen: de boventiteling
- 15 Opera Forward Festival: interview met Sophie de Lint en Niels Nuijten
- 17 *We Are The Lucky Ones*: interview met dirigent Bassem Akiki en sopraan Claron McFadden
- 21 *Oum - A Son's Quest for his Mother*: interview met componist Bushra El-Turk
- 23 *Oum - A Son's Quest for his Mother*: Yassine Boussaid en Mohamed Aadroun over Oum Kalthoum
- 25 *Codes*: interview met regisseur Gregory Caers en student Liv Paskiewicz
- 28 Het Nationale Ballet: interview met muzikaal leider Koen Kessels
- 30 Nieuws
- 31 Colofon

Op de voorkant: Annette Dasch als Eva (Chawa) in *Die ersten Menschen*. Foto: Ruth Walz

Leigh Melrose als Kain (Kajin) in *Die ersten Menschen*

Foto: Ruth Walz

Welkom

Sophie de Lint over de eerste operaproducties van 2025

“Een vergeten meesterwerk, een prachtige Mozart-opera én drie wereldpremières”

In de programmering zoeken we altijd naar een doordachte balans: een mix van het grote repertoire, wereldpremières en herontdekkingen van opera's die zelden of nooit worden uitgevoerd. Ons programma voor de eerste drie maanden van 2025 illustreert deze balans: we presenteren een vergeten meesterwerk, een prachtige Mozart-opera én maar liefst drie wereldpremières tijdens het jaarlijkse Opera Forward Festival.

We beginnen het nieuwe jaar met *Die ersten Menschen* van de jonggestorven Duitse componist Rudi Stephan (1887-1915). In deze opera over het Bijbelse 'oer gezin' van Adam en Eva laat Stephan een geheel eigen, expressieve klankwereld horen. Regisseur Calixto Bieito creëerde in 2021 een broeierige en indringende encenering van het werk, waarmee het Nederlandse publiek voor het eerst met deze meesterlijke opera kon kennismaken. Vanwege de coronapandemie kon deze productie destijds slechts voor 350 toeschouwers per voorstelling worden opgevoerd. Vanuit de overtuiging dat dit

werk een groot publiek verdient, brengen we deze opera nu terug. De partituur van dit werk is ongelooflijk – liefhebbers van Strauss, Korngold en Mahler mógen deze voorstelling niet missen. In deze *Odeon* leest u meer over de opera en maakt u kennis met Kwamé Ryan, die het werk voor het eerst dirigeert, met het Rotterdams Philharmonisch Orkest op het toneel.

Idomeneo wordt door kenners en liefhebbers beschouwd als een van Mozarts mooiste opera's. Ik ben heel blij dat we in Amsterdam naast een uitstekend ensemble van Mozartzangers ook dirigent Laurence Cummings hebben kunnen engageren. Hij beschikt over een grote expertise op het gebied van de historische uitvoeringspraktijk en zal zijn kennis delen met het Nederlands Kamerorkest, dat zich steeds meer bekwaamt in het bespelen van historische instrumenten.

Het was al langer mijn grote wens om regisseur en choreograaf Sidi Larbi Cherkaoui naar DNO te halen. Zijn operaproducties kenmerken zich door een onderscheidende en multidisciplinaire aanpak. Ook in *Idomeneo* brengt hij verschillende kunstvormen op een zeer doordachte manier samen: naast de zangers staan de dansers van Cherkaoui's eigen gezelschap Eastman. Voor het decorontwerp werkt hij met beeldend kunstenaar Chiharu Shota en voor de

kostuums met modeontwerper Yuima Nakazato. In deze *Odeon* vertelt hij over zijn artistieke overwegingen bij het registreren van *Idomeneo*.

Het jaarlijkse Opera Forward Festival (OFF) is voor ons een essentiële motor voor de ontwikkeling van de kunstvorm opera. Samenwerking staat hierin centraal: we zoeken actief de interactie met artiesten en culturele instellingen van buiten de 'operabubbel'. Zo realiseren we dit seizoen samen met De Meervaart en het Amsterdams Andalusisch Orkest de productie *Oum - A Son's Quest for his Mother*. Ook werken we, zoals ieder jaar, samen met studenten van diverse kunstopleidingen. Vanuit hun eigen belevingswereld geven zij een vernieuwende blik op het genre.

De ervaringen binnen het festival hebben invloed op hoe wij in de toekomst verder werken. Tijdens de vorige editie introduceerden we onze Green Deal: een richtlijn om zo duurzaam mogelijk te produceren. We ontdekten dat het hergebruik van materialen en stoffen niet alleen milieuvriendelijk is, maar ook bijdraagt aan een grotere productionele flexibiliteit. Mede daardoor kunnen we binnen OFF 2025 in slechts tien dagen drie nieuwe producties in onze grote zaal presenteren.

Hedendaagse componisten vormen het kloppende hart van het Opera Forward

Festival. Dit jaar bieden we een belangrijk platform aan verschillende stemmen binnen het veld. De Britse componist Philip Venables is samen met regisseur Ted Huffman verantwoordelijk geweest voor de meest opwindende operacreaties van de afgelopen jaren. In het festival presenteert hij met *We Are The Lucky Ones* zijn eerste opera voor een volledige orkestbezetting. De Brits-Libanese componist Bushra El-Turk schrijft *Oum* op maat voor het Amsterdams Andalusisch Orkest, en de Nederlandse componist Bas Gaakeer, vaste samenwerkingspartner van regisseur Gregory Caers, maakt met *Codes* een compositie voor een groot project met het VU-Koor en de MBO Theaterschool Rotterdam. In deze *Odeon* leest u meer over deze drie grote nieuwe operaproducties.

Ik wens u veel leesplezier en hoop dat deze editie van *Odeon* u inspireert om onze programmering in al haar veelzijdigheid te ontdekken!

Sophie de Lint
Directeur De
Nationale Opera

Foto: Hans van den Boogaard

“De driften en seksuele verlangens van de hoofdpersonages vormen de aanleiding voor de broedermoord”

Annette Dasch als Eva (Chawa) in *Die ersten Menschen*

Foto: Ruth Weiz

Achtergrond

Die ersten Menschen van Rudi Stephan

Een vergeten meesterwerk van een jonggestorven componist

In de operageschiedenis zijn er talloze ‘vergeten’ opera’s: titels die om uiteenlopende redenen niet meer uitgevoerd worden. In het geval van *Die ersten Menschen* van de Duitse componist Rudi Stephan (1887-1915) is deze vergetelheid een groot onrecht gebleken.

In 1915 vertrok Rudi Stephan, toen net 28 jaar oud, net als veel van zijn leeftijdgenoten vol goede moed naar het front. Bij het afscheid van zijn ouders op het station in zijn geboortestad Worms, zou hij hebben gezegd: ‘Als er maar niets met mijn hoofd gebeurt. Er zit nog zoveel moois in.’ Zestien dagen later was hij dood, in het hoofd getroffen door een Russische sluipschutter. Stephan is de muziekgeschiedenis ingegaan als een voetnoot; een van de meest beloftevolle componisten van zijn generatie, op tragische wijze in de knop gebroken.

Unieke stem

Getuigen van zijn grote talent zijn de composities die hij naliet: enkele liederen, kamer- en symfonische werken én

Die ersten Menschen, zijn eerste en enige opera – een kunstvorm die hem bijzonder goed bleek te liggen. De muzikale taal van *Die ersten Menschen* staat met beide benen in het begin van de twintigste eeuw: in de opera wordt rijpe romantiek samengebracht met een expressiviteit die de grenzen van de tonaliteit opzoekt. Precies op het keerpunt tussen de late romantiek en het modernisme, houdt Stephan zich op geheel eigen wijze staande.

Qua thematiek past *Die ersten Menschen* in de tijd van Sigmund Freud en broeierige opera’s als *Salome* (1905) en *Elektra* (1909) van Richard Strauss: ook *Die ersten Menschen* zit vol erotiek, geweld en incestueuze verlangens. Aan de basis van de opera staat een toneelstuk van Otto Borngräber (1874-1916), dat na een eerste uitvoering in München in 1912 verboden werd in heel Beieren.

Erotisch mysterie

Het Bijbelse verhaal gaat als volgt: De eerste twee mensen op aarde (Adam en Eva) zijn na het eten van de verboden vrucht uit het paradijs verdreven en hebben twee zoons gekregen, Kaïn en Abel. Wanneer de broers een offer brengen aan God, reageert God aanzienlijk

enthousiaster op het offer van Abel dan dat van Kaïn. Uit jaloezie om de gunst van God brengt Kaïn zijn broer vervolgens om het leven.

In de versie van Borngräber is er nog steeds jaloezie in het spel, al heeft deze weinig meer te maken met de gunst van God. In plaats daarvan vormen de driften en seksuele verlangens van de hoofdpersonages de aanleiding voor de broedermoord – Borngräber gaf het werk niet voor niets de ondertitel ‘Erotisch mysterie’ mee.

Leigh Melrose als Kaïn (Kajin) in *Die ersten Menschen*

Adam gaat bij Borngräber volledig op in zijn werk, tot frustratie van Eva, die vooral terugverlangt naar de spanning en harts-tocht van vroeger. Terwijl Abel zich met volle overtuiging wijdt aan God, voelt Kaïn zich verenigd met de natuur: hij streeft vooral naar het bevredigen van zijn aardse lusten. De enige vrouw die echter op aarde voorhanden is, is zijn moeder.

Wanneer Eva in haar jongste zoon Abel een jeugdige versie van haar echtgenoot herkent en hem seksueel benadert, barst voor de hitsige Kaïn de bom. Hij vermoordt zijn broer en verdwijnt vervolgens de wildernis in. De geest van de psychoanalyse, met zijn vader-, moeder-, zoon- en broedercomplexen, is in ieder woord en iedere noot van *Die ersten Menschen* voelbaar: het werk is een van geilheid doordrenkt Freudiaans driftenspel.

Vergetheid en herontdekking

De opera ging in 1920, vijf jaar na de dood van de componist, in wereldpremière in Frankfurt. De critici waren overwegend positief over het werk, maar toch was er na de premièrereeks aanvankelijk weinig belangstelling voor verdere uitvoeringen. Een revisie van het werk door Rudi Stephans schoolvriend Karl Holl, die de opera met zo'n twintig minuten inkortte, zorgde later in de jaren '20 voor een

opleving van het werk, al bleek ook dit her-vonden enthousiasme tijdelijk van aard.

Na de Tweede Wereldoorlog raakte *Die ersten Menschen* in de vergetelheid. In 1988 stond in Bielefeld eenmalig een uitvoering op het toneel. Daarna duurde het drieëndertig jaar voordat de opera in 2021 dankzij een bijzondere samenloop van omstandigheden opnieuw op het operapodium geprogrammeerd werd. De coronapandemie was nog in volle gang, en door de artistieke leiding van De Nationale Opera werd naarstig gezocht naar een operatitel die aan een aantal zeer specifieke eisen moest voldoen. Zo moest een voltallig orkest met onderling anderhalve meter afstand plaats kunnen nemen op het podium, in plaats van in de orkestbak. De zangerscast moest daarentegen relatief compact zijn en binnen een gesloten 'bubbel' kunnen opereren. Toen regisseur Calixto Bieito en zijn team *Die ersten Menschen* – een groots orkestwerk voor slechts vier solisten – voorstelden, was de keuze snel gemaakt.

Een schot in de roos, zo valt te lezen in de recensie van *Trouw* uit 2021: "De zinderende altsaxofoon die bij Kaïn hoort, de stille piccolo die Abel vergezelt. Het is muziek van de hoogste orde, van uiterst beklemmend tot magnifiek stralend. Van

de zangers wordt af en toe het onmogelijke gevraagd, maar zij slaan zich allen wonderbaarlijk door noten en decibellen heen. Een vijfsterrenavond zonder weerga was het."

Zal Rudi Stephans *Die ersten Menschen* hierna weer verdwijnen van het operapodium? Niet als het aan De Nationale Opera ligt. Met de keuze om de productie uit 2021 te hernemen, breekt het gezelschap ook in een regulier seizoen een lans voor Stephans vergeten meesterwerk. Daarin staat het operahuis gelukkig niet alleen: in 2023 programmeerde ook Oper Frankfurt het werk. Rudi Stephan staat een ruime eeuw na zijn overlijden opnieuw in de aandacht.

Tekst: Laura Roling

Die ersten Menschen

Herneming
22 januari – 2 februari 2025

Muzikale leiding Kwamé Ryan
Regie Calixto Bieito
Rotterdams Philharmonisch Orkest

Scan de QR-code voor meer informatie en kaarten

Kwamé Ryan dirigeert Die ersten Menschen

Voor de herneming van *Die ersten Menschen* staat het gerenommeerde Rotterdams Philharmonisch Orkest onder leiding van dirigent Kwamé Ryan. Hij dirigeerde in Amsterdam eerder Jeanine Tesori's *Blue* en keert nu terug om Rudi Stephans complexe en uitdagende partituur tot leven te brengen.

Kwamé Ryan beschouwt *Die ersten Menschen* als een uitdaging die hem op het lijf geschreven is. "Mijn carrière begon met hedendaagse muziek, met nieuwe composities die onbekend waren voor het publiek en de musici," vertelt hij. "Ik voelde me haast vaderlijk verantwoordelijk voor de geboorte en verzorging van deze 'muzikale baby's'. *Die ersten Menschen* vraagt in mijn ogen om een soortgelijke aanpak. Het werk is weliswaar al meer dan een eeuw oud, maar doordat het zo lang uit het repertoire is verdwenen, is het alsof je een volledig nieuw werk brengt: er is geen sprake van een uitvoeringstraditie met gebaande paden." Voor Ryan is het dirigeren van deze opera een manier om de vergeten energie van componist Rudi Stephan opnieuw over te brengen. "Tijdens het instuderen voelde ik de gepassioneerde impuls van een jonge componist die zijn stem wilde laten horen. Rudi Stephan stierf voor hij zijn opera uitgevoerd kon horen worden. Onze uitvoering geeft een unieke inkijk in het muzikale universum van een componist die uit had kunnen groeien tot een hele grote."

Tussen romantiek en vernieuwing

Kwamé Ryan beschrijft de klank van Stephan als een intens palet van kleur en emotie: "De muziek heeft een zinderende sensualiteit die me doet denken aan Strauss' *Salome*, een opera die in 1905 in première ging, zes jaar voordat Stephan begon te schrijven. De muziek van *Die ersten Menschen* balanceert tussen de romantiek van Wagner en de grensverleggende vernieuwingen van Schönberg en Strauss. Het zou me niet verbazen als Rudi Stephan Strauss' opera heeft gehoord, of zich op zijn minst bewust was van diens vernieuwende aanpak in harmonie en orkestrale kleur."

Ryan hoopt dat het publiek net zo geraakt wordt door dit werk als hijzelf: "Of bezoekers volop genieten of juist terugschrikken van deze intense muzikale beleving, het belangrijkste is dat er een verschillende reactie plaatsvindt."

Tekst: Louise Drijkingen

Kwamé Ryan

“Ik nodig
het publiek uit om
opera anders
te beleven”

Scènefoto van *Idomeneo* in regie van Sidi Larbi Cherkaoui (Grand Théâtre de Genève)

Foto: Filip van Roe

Interview

Choreograaf en regisseur Sidi Larbi Cherkaoui over *Idomeneo*

Omdat hij de operageschiedenis pas in de loop van zijn carrière heeft leren kennen, voelt choreograaf en regisseur Sidi Larbi Cherkaoui zich niet gehinderd om die vrijelijk te herinterpreteren. Met zijn operaregies opent hij nieuwe perspectieven en brengt hij de kunstvorm – letterlijk – in beweging.

In februari 2025 maakt het Nederlandse publiek kennis met Sidi Larbi Cherkaoui als operaregisseur. Zijn signatuur kenmerkt zich door zijn achtergrond in de dans. “In elke operaregie probeer ik een permanent bewegend universum te scheppen binnen een kunstvorm die vanuit de traditie eerder statisch is. Door interactie tussen dansers, zangers en het koor, nodig ik het publiek uit om anders te luisteren. Operamuziek vertraagt de tijd en biedt ruimte voor diepe gevoelens. Dans kan daarentegen de tijd versnellen en intensifiëren, waardoor een nieuwe laag en intiemere relatie met de muziek ontstaat. Het geheel vergroot de emotionele ervaring van het publiek door een alternatieve tijdsbeleving.”

Cherkaoui werkt voor *Idomeneo* met zijn dansgezelschap Eastman, een creatieve en inclusieve gemeenschap zonder grenzen. “Een Eastman-artiest houdt van beweging, muziek en toneel, en is nieuwsgierig naar de menselijke natuur. Creativiteit en bereidheid om te delen staan voorop, ongeacht opleiding of identiteit. Bij de creatie van *Idomeneo* waren negen dansers betrokken uit zeven landen, waaronder Japan, Australië, Spanje, Rusland en Oekraïne. Hun uiteenlopende talenten, van hedendaagse dans tot waacking, electro en tutting, sijnelden de voorstelling binnen.”

Mythische verhalen als spiegels

Voor zijn nieuwste operaregie, die afgelopen seizoen in Genève in première

ging, boog Cherkaoui zich over Mozarts *Idomeneo* (1781). Hij ziet een almachtige koning die weigert zijn troon af te staan, zelfs als hij daarmee het risico loopt zijn zoon te moeten offeren. Hij herkende hierin onze eigen tijden van crisis, waarin politieke leiders steeds meer macht hebben en waarin de toekomst van de volgende generaties wordt bedreigd door de politieke beslissingen van hun voorgangers.

“Die oude mythische verhalen zijn spiegels van conflicten die onze huidige wereld verscheuren. Op het eerste gezicht gaan ze over bovennatuurlijke gebeurtenissen in een wereld die bevolkt wordt door fantasiewezens. Neem bijvoorbeeld het monster dat het koninkrijk Kreta aanvalt in *Idomeneo*. Deze wezens leren ons dat er onzichtbare, ongeschreven wetten zijn en dat als we die overtreden, we onszelf – en de generaties die na ons komen – blootstellen aan het risico van een ramp. De aanvallen en bomaanslagen die we vandaag de dag in de wereld zien, zijn niet minder monsterlijk. De oude Griekse mythen volgen het principe van actie en reactie, en leren ons dat wat we doen altijd gevolgen heeft. Tragedie nodigt ons uit om verder te denken dan goed en kwaad en confronterende vragen te stellen over wat wij zouden doen in de positie van deze personages. Zo doen deze mythen een beroep op ons verantwoordelijkheidsgevoel.”

Het onzichtbare zichtbaar maken

Met zijn regie creëert Cherkaoui een

Sidi Larbi Cherkaoui

Foto: Thomas Vanhaute

“Dans heeft het unieke vermogen om afwezigheid te visualiseren”

wereld die kneedbaar, vloeiend en hybride is. Een wereld waarin dans het onzichtbare zichtbaar maakt. “Mozarts opera wordt bevolkt door geesten: de moordpartijen van de Trojaanse Oorlog drukken op het heden in de vorm van een onverwerkt trauma. De jongere personages zitten gevangen in een geschiedenis die niet van hen is, zoals de Kretenzische prins Idamante en de Trojaanse prinses Ilija, die verliefd worden nadat Idamantes vader Ilija's volk heeft uitgeroeid. Dans heeft het unieke vermogen om

Scènefoto van *Idomeneo* in regie van Sidi Larbi Cherkaoui (Grand Théâtre de Genève)

Foto: Dougacos Magali

afwezigheid te visualiseren. Dans onthult de onzichtbare banden die de personages met elkaar verbinden en met een verleden dat hen gevangenhoudt.”

Deze onzichtbare banden worden in deze productie zichtbaar gemaakt middels het werk van de Japanse beeldend kunstenaar Chiharu Shiota. “Haar unieke touwinstallaties onderstrepen de bewuste en onbewuste banden tussen de personages. De dansers bewegen deze touwen voortdurend en construeren zo vluchtige beelden. Ook de weelderige kostuums van de Japanse modeontwerper Yuima Nakazato evolueren mee met de personages en verbeelden de impact van het drama. Elk volk

heeft zijn eigen kleur: wit voor de Trojanen, blauw voor de burgers van Kreta, rood voor de zee. De kostuums zijn niet specifiek Grieks of Japans, maar dompelen ons onder in verschillende culturen. Ze hebben een dubbel effect: de harnessen zijn niet alleen oorlogszuchtig, maar ook zacht en kwetsbaar. Ze zijn vaak androgyn, waardoor bijvoorbeeld de vrouwelijkheid van het personage Idamante (Idomeneo’s zoon, die door een vrouw wordt gespeeld) niet wordt uitgewist.”

Geen happy end

Cherkaoui besloot het slot van de opera kritisch te herzien. Waar de opera – in lijn met de geldende conventies voor de

opera seria – eindigt met een apotheose van gelukzaligheid door de gezamenlijke machtsovername van Ilija en Idamante, koos Cherkaoui voor een tragisch slot. “De wereld van vandaag werkt niet zo, en ook het stuk waarop Mozart zich baseerde niet.” Cherkaoui koos voor een slot waarin Idomeneo weliswaar bezingt dat hij zijn macht heeft overgedragen, maar we zien iets anders gebeuren. “Het weerspiegelt de zorgen die ik heb bij het nieuws, waarin we geconfronteerd worden met wraakzucht, egocentrisme, gewapende conflicten en bombardementen. *Idomeneo* waarschuwt voor de gevaren van autocratische macht zonder mededogen voor de bevolking.”

Tekst: Jasmijn van Wijnen

Idomeneo

Nieuwe productie voor De Nationale Opera
Coproductie met het Grand Théâtre de Genève

Muzikale leiding Laurence Cummings
Regie en choreografie Sidi Larbi Cherkaoui

Nederlands Kamerorkest

Scan de QR-code voor meer informatie en kaarten

Chiharu Shiota: de rode draad

De Japanse kunstenaar Chiharu Shiota staat bekend om haar grootschalige kunstinstallaties, opgebouwd uit touwen, draden en objecten. Met haar installaties geeft ze fysiek vorm aan abstracte thema’s als identiteit, herinnering en verlies. De touwnetwerken transformeren ruimtes en suggereren de zichtbare en onzichtbare banden tussen mensen, herinneringen en plaatsen. Voor Shiota draait het om de sporen die het leven achterlaat – de momenten, relaties en gevoelens die ons maken tot wie we zijn. Het gelaagde karakter van haar installaties nodigt het publiek uit om zelf betekenis te geven aan de lijnen en structuren. Haar werk spreekt een universele taal, waarbij ze reflecteert op menselijke ervaringen die woorden overstijgen.

Daniel Behle over Mozart

Het Nederlandse publiek kent Daniel Behle van zijn gloedvolle vertolkingen van *Der Königssohn* in *Königskinder* (2022) en *Lohengrin* in Wagners gelijknamige opera (2023). Nu keert Behle terug naar Amsterdam voor de veeleisende titelrol in Mozarts *Idomeneo*.

“Ik zing veel Mozart, en blijf mezelf daarin ontwikkelen,” vertelt Behle. “*Idomeneo* is een van Mozarts zwaardere tenorrollen, maar ik probeer vooral trouw te blijven aan de fundamenten die ik geleerd heb. Mozart zingt je vaak als jonge zanger. Je begint immers niet meteen met Wagner. Mozarts muziek leert je de lijn en beweging van muzikale frasen te vinden. Natuurlijk is een rol als *Idomeneo* groot en klinkt hij soms bijna Wagneriaans, maar je moet op bepaalde momenten ook terug kunnen schakelen en lichter klinken.”

Wanhoop

“*Idomeneo* is verscheurd omdat hij zijn zoon moet offeren als prijs voor zijn eigen redding. Dat is het ergste wat een ouder kan overkomen. *Idomeneo* is een mooie en complexe rol omdat je als vertolker extreem wanhopig, haast krankzinnig kunt zijn op het toneel.”

“Je ontdekt steeds iets dat je eerder niet hoorde”

“*Idomeneo*’s aria ‘Fuor del mar’ is een bijzondere uitdaging. De aria eindigt niet met een bijzonder hoge slotnoot, maar bevat wel zeer indrukwekkende en hondsmoeilijke coloraturen in het middenregister van de stem. Waarom is dat? Wat zeggen deze muzikale keuzes over *Idomeneo*’s gevoelsleven? De uitdaging schuilt erin om de klanken en het personage in je vertolking te laten samenkomen tot een geheel.”

Mozart: toegankelijk en gelaagd

Behle is een groot bewonderaar van Mozart: “Zijn muziek is toegankelijk. Je kunt naar Mozart luisteren zonder erbij na te denken, of gewoon meeneuriën met de melodieën. Maar wanneer je dieper in de muziek duikt, ontdek je iets dat je bij de eerste keer luisteren niet meteen opviel. De symbiose tussen een goed geschreven plot en effectieve, prachtige muziek maakt *Idomeneo* zo interessant. Na het luisteren draag je op de een of

Daniel Behle

Foto: C. Horowitz

andere manier iets met je mee – alsof je naar een goed schilderij hebt gekeken. Goede muziek betekent voor mij dat je iets twee, drie of tien keer kunt horen en steeds weer iets nieuws ontdekt.”

Eigen composities

Naast zanger is Daniel Behle ook componist. Zijn ideeën over muziek klinken door in zijn eigen werk. “Ik componeer vooral omdat ik er plezier aan beleef,” zegt hij. “Als ik een operette schrijf, moet het klinken als een operette. Als ik een modern stuk voor strijkers schrijf, moet het klinken als een modern stuk voor strijkers. Als componist die muziek voor zijn eigen plezier schrijft, is het heerlijk om er niet te veel over na te hoeven denken en gewoon de muziek te maken die ik zelf wil horen.”

Tekst: David Wolfswinkel

Daniel Behle

De tenor en componist Daniel Behle werd in 2020 uitgeroepen tot OPUS Klassik Zanger van het Jaar voor zijn album *MoZart*. Zijn repertoire reikt van barok tot hedendaagse werken en bracht hem naar de operahuizen van onder meer Londen, München en Wenen. Zijn operette *Hopfen und Malz* ging in januari 2023 in première. In 2024 ontving Behle de Ereprijs van de Duitse Schallplattenkritik in de categorie Klassiek.

Luister alvast naar Daniel Behle’s vertolking van de aria ‘Fuor del mar’ op Spotify

“Als niemand zich van ons werk bewust is, hebben we het goed gedaan”

Eveline Karssen in de boventitelcabine hoog in het theater

Foto: Laura Roling

Vakmanschap

Achter de schermen bij de boventiteling

De boventiteling is voor veel bezoekers van een operavoorstelling een onmisbare houvast om de verhaallijn te kunnen volgen. Wie denkt dat deze teksten automatisch op de zwarte schermen boven het toneel verschijnen heeft het mis. Titelregisseur Eveline Karssen geeft een inkijkje in het proces achter de voor velen zo vanzelfsprekende boventitels.

Eveline Karssen kwam bij De Nationale Opera binnen als freelancer in het koor. “Ik heb dat zo’n twintig jaar gedaan, en daarnaast werkte ik in Hilversum als ondertitelaar voor televisie. Ik kende Johan Lippens, een zanger die bij de opera de boventiteling bediende, en via hem ben ik in het boventitelvak beland.” Sinds 2022 is Karssen bij De Nationale Opera verantwoordelijk voor de boventiteling. In haar team werken ook twee medewerkers die tijdens elke voorstelling de door Karssen gemaakte boventitels handmatig bedienen.

Timing

Voor Karssen draait het allemaal om de balans tussen tekst, muziek en visuele presentatie. “Mijn doel is dat de boventiteling het verhaal versterkt zonder af te leiden. Het publiek moet volledig kunnen opgaan in de voorstelling. Als niemand zich van ons werk bewust is, hebben we het goed gedaan. De titels moeten niet te snel gaan, want dan kunnen mensen het niet lezen. Ook bij grappen is timing cruciaal. Je wilt niet dat het publiek de grap leest voordat hij gezongen is.” Tijdens de voorstellingen lezen degenen die de boventitels bedienen in een speciale cabine mee met de muziek. “De boventitelaar is in mijn ogen een extra lid van het orkest. Bij het bedienen van de boventiteling is het cruciaal om goed op de dirigent te letten en om de cues precies op tijd in te zetten, en dat in voorstellingen die soms wel vier uur duren! Daar is een hoop concentratie voor nodig.”

Het geheel moet kloppen

Voorafgaand aan de repetities maakt Karssen de boventiteling op basis van een Nederlandse en een Engelse vertaling van het libretto. Tijdens de repetities kan er nog aan de details gewerkt worden, zodat de titels naadloos aansluiten bij wat er op het toneel gebeurt. “De titels moeten soms worden aangepast aan de regie, wanneer er dingen op het toneel gebeuren die niet helemaal overeenkomen met wat er in het libretto staat. Je moet zorgen dat het geheel klopt.”

De boventitels en het cueboek: essentieel bij iedere voorstelling

Foto: Laura Roling

Creative oplossingen

Bij het omwerken van librettovertalingen naar effectieve boventitels komt Karssen regelmatig uitdagingen tegen. Veel teksten zijn archaïsch of geschreven op rijm. “Een letterlijke vertaling is vaak te ingewikkeld en lang. Ik haal onnodige woorden eruit en maak de zinnen compact, zodat het publiek in één oogopslag begrijpt wat er gezongen wordt. Wanneer er meerdere zangers tegelijk zingen, kan dat een uitdaging zijn. Dan moet je kiezen wie je volgt in de boventiteling.” Soms vraagt het werk ook om creatieve oplossingen. “In *Die Fledermaus* stuitte ik bijvoorbeeld op het Duitse woord ‘Rauchfangtaube’, wat in het Nederlands geen equivalent heeft. Ik heb er ‘mottige duif’ van gemaakt. Elke keer als ik dat zie, moet ik even gniffelen.”

Roze boventitels

De samenwerking met regisseurs verschilt enorm, vertelt Karssen. “De ene regisseur laat het volledig aan mij over, terwijl de andere alles wil zien, lezen en aanpassen.” Soms biedt die samenwerking ook ruimte voor creatieve ideeën. Ze haalt een voorbeeld aan uit de productie *Animal Farm*. “Het toneelbeeld was in een bepaalde scène helemaal roze, en de regisseur stond open voor suggesties. Ik stelde voor om de boventiteling ook roze te maken. Dat vond hij grappig, en het gaf een mooi uniform beeld. Dat soort dingen maken mijn werk extra leuk.”

Tekst: Maxim Paulissen

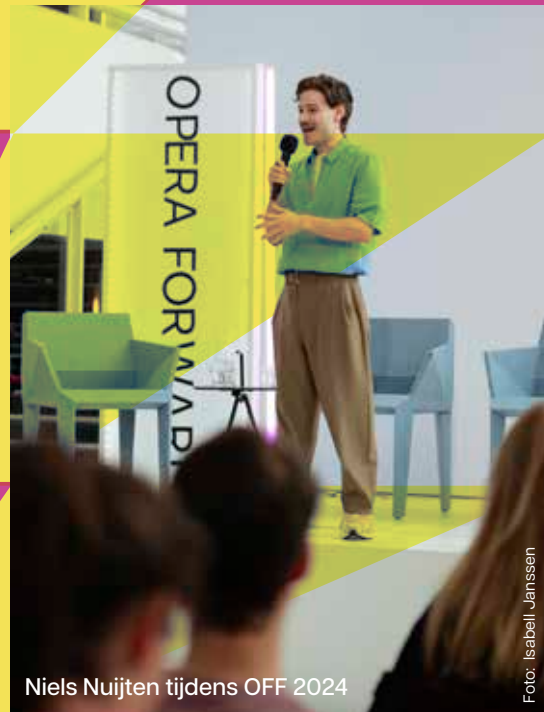
Opera Forward Festival 2025

Drie nieuwe opera's, honderden studenten én een rijke contextprogrammering

Sophie de Lint tijdens OFF 2024

Foto: Isabell Janssen

Niels Nuijten tijdens OFF 2024

Foto: Isabell Janssen

Interview

Sophie de Lint en Niels Nuijten over het Opera Forward Festival 2025

Directeur Sophie de Lint en co-artistiek leider van het festival Niels Nuijten ontwikkelen samen de programmering van het Opera Forward Festival (OFF). Ze vertellen over hun werkwijze en keuzes.

Hoe stellen jullie de programmering samen? Is er een rode draad of een centraal thema?

Sophie de Lint: "We werken voor de grote producties altijd vanuit de ideeën van de makers, en niet vanuit een vooraf bepaald thema of motto. We willen zo de kunstenaars centraal stellen: vanuit hun *drive* en passie ontstaan unieke projecten. Die willen we niet bij voorbaat al inperken. Gaandeweg beginnen zich echter toch ook altijd weer verbanden uit te tekenen tussen de verschillende grote producties. Aan de hand daarvan kunnen we vervolgens verder bouwen aan een samenhangende festivalprogrammering."

Niels Nuijten: "Dit jaar hebben alle producties een sterke verbinding met thema's als gemeenschap en de interactie tussen generaties en culturen. In *We Are The Lucky Ones* wordt de grote geschiedenis van de afgelopen tachtig jaar teruggebracht naar een directe, persoonlijke ervaring van de generatie die geboren werd in de jaren '40.

Oum – A Son's Quest for his Mother vertelt een verhaal van vervreemding en het zoeken naar verbinding met je wortels. In de compositie neemt het nummer 'Al-Atlal' van Oum Kalthoum een belangrijke plaats in – en daarmee appelleert de voorstelling voor een grote groep biculturele Amsterdammers ook aan een 'muzikaal thuis'.

In *Codes* onderzoeken de makers met een grote *community* van performers hoe gezamenlijke rituelen kunnen bijdragen aan verbinding. In 2025 wordt de 750ste verjaardag van de stad Amsterdam gevierd, en je zou *Oum* en *Codes* beide kunnen zien als ode aan de stad in al zijn diversiteit."

Wat heeft festivalprogrammering te bieden naast deze drie 'headliners'?

Niels Nuijten: "Zoals altijd verkennen we tijdens OFF de grenzen van het operagenre, waarbij ontmoeting met andere kunstvormen, perspectieven en geluiden centraal staat. Dit jaar kijken we vol enthousiasme uit naar onze eerste samenwerking met het gerenommeerde elektronische muziekfestival Dekmantel. Toptalenten uit hun netwerk gaan samen met artiesten uit de opera- en klassieke muziekwereld aan de slag. De resultaten hiervan zijn te beleven tijdens een zinderende late-night performance in het festivahart."

Sophie de Lint: "In het tweede weekend presenteren we de bijzondere opera-installatie *The Sound Voice Project* in Studio Boekman. Voor dit project werkte componist Hannah Conway samen met mensen die hun stem zijn kwijtgeraakt, bijvoorbeeld door ziekte. Zij werden gekoppeld aan gerenommeerde operazangers zoals Lucy Crowe en Roderick Williams. Het resultaat is een ontroerend werk over identiteit en het belang van de stem."

Niels Nuijten: "Naast de voorstellingen en concerten is er ook volop ruimte voor verdieping en gesprek, én, niet onbelangrijk: voor ontmoeting en feest."

Ook voor studenten is een grote rol weggelegd in het festival. Hoe ziet hun betrokkenheid er dit jaar uit?

Sophie de Lint: "Al sinds de eerste editie van het festival vragen we studenten van verschillende Nederlandse kunstvakopleidingen om opera als kunstvorm geheel naar hun hand te zetten. In de *Carousel* in Studio Boekman tonen zij dit jaar weer vijf gloednieuwe korte opera's. Ik blijf me elk jaar opnieuw verbazen over de

rauwe creativiteit en originaliteit van deze studentenopera's."

Niels Nuijten: "We hebben daarnaast studenten van de Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten in Den Haag en compositiestudenten van de HKU in Utrecht gevraagd om een muziekfilm te creëren voor het LED-scherm in de entreehal. Ze zullen daarvoor samenwerken met dansers van Het Nationale Ballet."

Sophie de Lint: "Nieuw dit jaar is de samenwerking met studenten muziektheater van ArtEZ in Arnhem, die collectief hun eerste stappen zetten in de opera. Zij creëren een performance in het noodtrappenhuis."

Niels Nuijten: "Daarnaast is er tijdens OFF ook een groep studenten kunstbeleid en -management aanwezig in het theater. Zij kijken als luis in de pels mee met alle processen en analyseren kritisch hoe opera wordt gemaakt."

Sophie de Lint: "Bovendien kan jong publiek extra voordelig naar voorstellingen in het festival komen. Het festival wordt uiteindelijk gemaakt door de mix van artiesten en toeschouwers die er samenkomen: jong en oud, lokaal en internationaal. Met alle betrokkenen willen we de bruisende kracht van opera vieren."

Tekst: Laura Roling / Wout van Tongeren

Programmering van het Opera Forward Festival

Scan voor het volledige programma en het blokken-schema van het Opera Forward Festival

“Je zou het werk kunnen zien als een kroniek van een mensenleven”

“Je hoort dat Philip Venables zich bewust is van de muziekgeschiedenis, ook buiten de klassieke muziek”

Foto: Marie-Louise Hodge

Foto: Ksavery Zamoycki

Interview

Dirigent Bassem Akiki en sopraan Claron McFadden over *We Are The Lucky Ones*

Stemmen van een generatie

De nieuwe opera *We Are The Lucky Ones* is een samenwerking tussen componist Philip Venables, regisseur Ted Huffman en toneelschrijver Nina Segal. Het is een muzikale collectieve tijdcapsule van mensen geboren in West-Europa tussen 1940 en 1949, waarin hun ervaringen, dromen en herinneringen centraal staan. Een gesprek met Bassem Akiki, die het Residentie Orkest dirigeert, en sopraan Claron McFadden, die een van de acht vocale solopartijen zingt.

met Philip, Ted en Nina hebben gedaan, had ik ook echt het gevoel dat ze naar je luisteren, dat ze kijken naar wie jij bent en hoe jij het beste het verhaal zou kunnen overbrengen dat zij in hun hoofd hebben. Opera is natuurlijk een *larger-than-life* kunstvorm, waarin zij op zoek gaan naar een vorm van realiteit.”

We Are The Lucky Ones is een gloed-nieuwe opera. Wat kan het publiek van dit werk verwachten?

Claron McFadden: “Wat ik bijzonder vind, is dat de opera is gebaseerd op ware gebeurtenissen, op interviews met echte mensen. Het is in die zin dus geen pure fictie, zoals veel andere opera’s dat wel zijn. Dat geeft voor mij echt een andere dimensie aan het werk. Het wordt in een haast documentaire stijl gebracht, en bevat naast de zang op het toneel ook gesproken fragmenten. Dat vind ik heel intrigerend.”

Bassem Akiki: “Voor mij zijn er in de hedendaagse opera grofweg twee stromingen: componisten die aansluiten bij de traditie van het genre, en zij die alles afwijzen wat eerder is gemaakt en iets heel

nieuws willen beginnen. Philip zit voor mij heel erg in het eerste kamp: je hoort dat hij zich bewust is van de muziekgeschiedenis, ook buiten de klassieke muziek, en daar respect voor heeft, maar wel duidelijk stappen voorwaarts zet. Bijvoorbeeld in de vorm die hij voor deze opera kiest, met de vele korte scènes en naamloze personages.”

De opera is heel duidelijk vanaf het begin een samenwerking tussen componist, regisseur en toneelschrijver. Is dat duidelijk te merken?

Claron McFadden: “Philip en Ted hebben natuurlijk al veel vaker samengewerkt. Je voelt gewoon dat ze elkaar heel goed kennen, dat ze weten wat ze willen vertellen. Dat is een geweldige basis voor een sterk stuk. In een workshop die we samen

De kermis: historische foto uit de jaren '50

Historische foto's, v.l.n.r.: val van de muur (1989), gezinsleven (jaren '50), gezinsleven (jaren '70), de keuken (jaren '40), dagje Scheveningen (jaren '90)

Bassem Akiki: "Ik voer veel hedendaagse opera uit, en ik moet zeggen dat er toch heel veel werken zijn waarbij je het gevoel hebt dat er een grote afstand is tussen tekst en muziek, of dat de muziek als het ware gedwongen wordt een tekst te dienen die niet natuurlijk aanvoelt. In dit geval is dat anders. Door het proces van samen schrijven, ideeën uitwisselen en het betrekken van de regisseur heb je meteen een verbinding tussen de drie dimensies waaruit opera bestaat: tekst, muziek en de theatrale interpretatie daarvan."

Je zou de opera kunnen zien als een mozaïekvertelling, met veel verschillende verhalen, gebaseerd op interviews. Hoe passen die in elkaar? Is er een rode draad?

Claron McFadden: "Je zou het kunnen zien als een verzamelde kroniek van een leven, het leven van mensen die in een bepaald tijdperk in Europa zijn geboren. Die allemaal de nasleep van de Tweede Wereldoorlog hebben meegemaakt en hebben ervaren hoe de wereld zich daarna heeft ontwikkeld. Het is ook het verhaal van volwassen worden, van puberen, je eerste kus en je eerste liefde, maar ook het verhaal van pijn en verlies. Er zit zoveel in. Het zijn soms maar een paar zinnen, die verder geen context

hebben maar daardoor juist zoveel kunnen zeggen. Er wordt heel veel niet gezegd, maar daardoor kan het publiek er zelf betekenis aan geven."

Bassem Akiki: "Uit al die interviews is inderdaad een soort 'van-wieg-tot-graf'-narratief ontstaan, dat voor een natuurlijke spanningsboog zorgt. Maar de grote kracht schuilt in de boeiende muziek van Philip. Het bijzondere is dat de opera, door zijn vorm, voor verschillende publieksgroepen aantrekkelijk is: zowel voor mensen die gewoon een avond uit willen en een verhaal willen volgen, als voor gevorderde luisteraars die dieper willen graven in de betekenis van het libretto en de muziek."

Hoe zou je de muziek van Philip Venables beschrijven?

Claron McFadden: "Toegankelijk lijkt tegenwoordig een vies woord geworden, maar dat woord zou ik toch wel voor zijn werk willen gebruiken. Zijn muziek is toegankelijk in de zin dat die het verhaal ondersteunt, dat er geen voelbaar conflict is tussen de muziek en het verhaal. De muziek geeft de tekst een andere dimensie. Zelfs als die een bepaalde situatie beschrijft, weet Philip er een bijzondere twist aan te geven."

Bassem Akiki: "Dit is zijn eerste opera voor groot orkest, maar ik denk dat je heel duidelijk kunt merken dat Philip goed nadenkt over de kleuren van het orkest, en wat die kunnen toevoegen aan de tekst. Daarnaast geeft hij alles ook een bepaalde mathematische logica die in het begin misschien niet eens opvalt. Zo dacht ik bij de eerste blik op de partituur dat bijvoorbeeld het begin van de opera heel vrij gespeeld kon worden, maar daarna viel me op hoe goed alles gestructureerd en uitgedacht was. Dat geeft een belangrijke dramatische dimensie aan de tekst en geeft het verhaal echt een voelbare puls."

Wat is de rol van de zangers in het geheel? Moeten jullie steeds in en uit personages stappen, met zoveel scènes in de opera?

Claron McFadden: "Wij als zangers spelen geen rollen in de traditionele zin van het woord. We spelen de mensen van de interviews niet, we vertellen hun verhalen, op een vrij neutrale manier. Natuurlijk geven we sfeer en energie aan de tekst, maar er is ook een bepaalde afstand. Sommige teksten zingen we ook in groepjes die wisselen van omvang, waarbij soms de nadruk ligt op de hoge stemmen of juist de lage stemmen. Het is wat

dat betreft echt een ensemblewerk. Dat gevoel van afstand maakt het ook makkelijker om verschillende soorten teksten te vertolken, die soms duidelijk van mensen met verschillende achtergronden en van verschillende geslachten afkomstig zijn."

De opera gaat specifiek over de ervaringen van een generatie geboren tussen 1940 en 1949. Wat biedt die terugblik het operapubliek van nu?

Claron McFadden: "Ik heb op de middelbare school in de VS het vak Europese Studies gevolgd, en het eerste wat de

docent zei, was: 'History repeats itself because no one listened the first time.' Soms doen we net alsof er nooit iets vóór ons is geweest en dat dingen nooit weer zullen gebeuren. Maar onze levens zijn volledig gekleurd door het verleden. Kinderen nemen denkbeelden, positieve maar soms ook negatieve, over van hun ouders of grootouders, en geven die op hun beurt weer door aan hun nakomelingen. Wij leven in Europa nog steeds met de nalatenschap van de generatie die in de opera aan het woord is. In die zin is hun verhaal ook tijdloos."

Bassem Akiki: "Het wrange is dat we maar geen lering lijken te trekken uit wat deze generatie heeft doorleefd, uit de geschiedenis. Oorlog is dichterbij dan ooit, maar we doen eigenlijk alsof er niets aan de hand is. We zouden vooruit moeten gaan en van de wereld een betere plek moeten maken."

Tekst: Benjamin Rous

Generatie van groei

De verschillen tussen generaties lijken groter dan ooit. In 2019 werd 'boomer' – volgens de Van Dale-definitie een "persoon, m.n. van gevorderde leeftijd, met ouderwetse denkbeelden of conservatieve opvattingen, synoniem: fossiel" – uitgeroepen tot 'woord van het jaar'. De term is, anders dan winnaars uit andere jaren, blijvend tot de Nederlandse taal doorgedrongen.

Boomers. Alleen het woord ontketent al een stortvloed aan verwijten. Zijn de mensen die geboren werden en opgroeiden in het Nederland van de wederopbouw niet de veroorzakers van de maatschappelijke crises van vandaag? Zij hadden alles: een vaste baan, een betaalbaar huis, toegankelijk

kwalitatief onderwijs én een riant pensioenregeling, waardoor ze nu ongestoord twee keer per jaar op cruisevakantie kunnen gaan en hun dagen kunnen slijten op de golfbaan.

We Are The Lucky Ones nuanceert dit beeld en stelt een aantal relevante vragen. Zoals: Hoeveel verantwoordelijkheid valt de individuen uit deze generatie echt aan te rekenen? In hoeverre zijn ze meegevoerd door de grote golven van de geschiedenis? Wat hadden ze anders kunnen doen? De opera is opgebouwd als een kaleidoscoop, en biedt door die vorm de mogelijkheid voor een grote diversiteit aan verhalen en perspectieven.

“Het voelen van verbinding met je achtergrond is essentieel voor iedereen”

Bushra El-Turk

Interview

Componist Bushra El-Turk over *Oum – A Son's Quest for his Mother*

“Als me gevraagd wordt wat Oum Kalthoum voor mij betekent, is er eigenlijk maar één woord dat in me opkomt: thuis,” vertelt Bushra El-Turk, componist van *Oum – A Son's Quest for his Mother*. “Mijn vader luisterde altijd naar haar muziek, bijna alsof hij in een trance verkeerde. Haar liederen verbinden me met mijn kindertijd, met dat gevoel van geborgenheid.”

Met *Oum* brengt El-Turk een ode aan de legendarische Egyptische zangeres Oum Kalthoum (1898-1975), een icoon in de Arabische wereld en ver daarbuiten. Voor El-Turk is Oum Kalthoum echter meer dan alleen een uitzonderlijke stem of een intrigerende persoonlijkheid. Haar muziek roept beelden op van verloren werelden, van plaatsen die diep in de ziel voortleven.

Libanon

Bushra El-Turk, geboren en getogen in Londen, heeft Libanese wortels. “De muziek van Oum Kalthoum klonk altijd in het appartement van mijn vader in Beiroet, op oude cassettebandjes. Dat appartement had de bombardementen van de burgeroorlog doorstaan. Na de burgeroorlog in Libanon gingen we er elke zomer naartoe. Ik herinner me de verwoeste gebouwen en de eindeloze checkpoints op weg naar het huis van mijn grootmoeder in Zahle. Een groot deel van mijn familie is altijd in Libanon blijven wonen.”

Kenza Koutchoukali

El-Turk vertelt hoe een ontmoeting met regisseur Kenza Koutchoukali het begin vormde voor *Oum*: “Kenza nodigde me uit om te komen praten en het klikte meteen. We voelen een grote verwantschap met elkaar. We hebben allebei een biculturele achtergrond en we werken allebei in de muziek- en operawereld. Dat schept een band. Wat voor mij ook heel interessant was: het Amsterdams Andalusisch Orkest (AAO) wilde graag een keer met Kenza

werken, en omgekeerd. En sommige musici waarmee ik geregeld samenwerk, spelen ook geregeld in het AAO. Kortom: er waren ontzettend veel herkenningpunten, overeenkomsten en dwarsverbanden. Soms heb je zo'n project waarin alles lijkt te kloppen. Alles in mij riep dat ik het moest doen.”

Zoeken naar een thuis

Samen met Kenza Koutchoukali en het artistieke team heeft El-Turk het concept van de voorstelling ontwikkeld: “We waren het er meteen over eens dat we geen biografisch portret wilden maken van Oum Kalthoum, geen levensloop met hoogte- en dieptepunten. We wilden echt iets nieuws maken over wat zij in diepste wezen representeert voor mensen. Voor onszelf.”

El-Turk en Koutchoukali hebben allebei een biculturele achtergrond: de vader van Kenza Koutchoukali kwam uit Algerije, de ouders van Bushra El-Turk uit Libanon. Al pratend kwamen ze op het idee dat de voorstelling in wezen moest gaan over het zoeken naar een thuis. “Dat is essentieel voor iedereen, het voelen van verbinding met je achtergrond, je cultuur. Voor mensen met een biculturele achtergrond is dat extra belangrijk én extra gecompliceerd.”

Wajdi Mouawad

Koutchoukali was gestuit op het werk van de Libanees-Canadese schrijver

en theatermaker Wajdi Mouawad en in het bijzonder op zijn debuutroman *Visage retrouvé* (2002). Ze zagen allebei meteen de potentie van het verhaal: “Het gaat over Wahab, een jongen van 14 die op een dag het gezicht van zijn moeder niet herkent. Dit vormt de aanleiding voor een zoektocht naar de relatie met zijn moeder, maar ook naar de oorzaak van het trauma dat hij heeft opgelopen toen hij met zijn familie moest vluchten. Hij is iets verloren dat te maken heeft met zijn land van herkomst, met zijn kindertijd, met verloren tederheid. Ik herken dat: de pijn van het verlies en de zoektocht naar een stem diep van binnen.”

Bushra El-Turk

De Brits-Libanese Bushra El-Turk (1982) componeerde meer dan 60 werken voor concertzaal, podium en kunstininstallaties. Ze werkt samen met musici uit diverse tradities en orkesten als het London Symphony Orchestra en BBC Symphony Orchestra. Ze studeerde compositie aan de Guildhall School en promoveerde in 2017 op de relatie tussen Midden-Oosterse en Westerse klassieke muziek. Met haar opera *Woman at Point Zero* (2022) won ze meerdere prijzen, waaronder een Ivor Novello Award.

Amsterdams Andalusisch Orkest

Foto: Michel Schmaier

Al-Atlal

El-Turk en Koutchoukali besloten een van de meest beroemde liederen van Oum Kalthoum, 'Al-Atlal' ('De ruïnes'), te gebruiken als kernthema voor *Oum*. "Dat leverde een heldere structuur op. Het lied 'Al-Atlal' sprak ons bijzonder aan in conceptueel en muzikaal opzicht. Het is een lied over verlies. Verlies in de liefde, verlies van je land, van levensgeluk."

Compositieproces

Bushra El-Turk heeft tijdens het compositieproces een aantal werksessies gehad met het Amsterdams Andalusisch Orkest, in kleine groepjes: "Het was een feest om met ze te werken. Voor mij voelt het als 'thuis'. Ik werk in Londen veel met het fantastische ensemble Zar, dat op soortgelijke wijze werkt. Het zijn geweldige musici, met een grote variëteit aan instrumenten die ik goed ken en graag inzet, niet alleen vanwege hun geluid, maar ook vanwege hun uitstraling. Wat voor mij essentieel is bij zo'n kennismaking met een nieuw orkest, is dat je samen kunt lachen. Dat is het geheim van een goede relatie. Ik heb ze ook gerustgesteld: het is mijn werk om ervoor te zorgen dat het orkest goed klinkt. De bezetting bestaat uit strijkinstrumenten, tokkelinstrumenten, percussie, plus wat vooraf opgenomen elektronica, blaasinstrumenten en een accordeon. Dat instrument heeft zoveel *power*."

Grote thema's

Met dirigent Kanako Abe heeft El-Turk eerder gewerkt, in haar eerdere opera *Woman at Point Zero*. "Zij is geweldig en het orkest wil dolgraag met haar werken." Het verhaal wordt verteld door de Nederlandse actrice Nadia Amin. Zij deelt het podium met drie zangeressen: een sopraan, een mezzo en een alt. Zij vertegenwoordigen verschillende kanten van

Oum Kalthoum: moederlijk, ondersteunend en confronterend. "Het wordt een bijzondere productie. De grote thema's van deze tijd zitten er allemaal in: *Oum* is een coming-of-age-verhaal over het overwinnen van trauma's, over het (her)ontdekken van je wortels en over de verzoening met een moeder die je dacht te zijn verloren."

Tekst: Margriet Prinsen

Oum – A Son's Quest for his Mother

In samenwerking met het Amsterdams Andalusisch Orkest en de Meervaart

Wereldpremière
20 tot en met 23 maart 2025

Compositie Bushra El-Turk
Muzikale leiding Kanako Abe
Regie Kenza Koutchoukali

Scan de QR-code voor meer informatie en kaarten

Kijk en luister naar een live-vervolg van *Al-Atlal* door Oum Kalthoum (1967)

Oum Kalthoum: een cultureel icoon

De voorstelling *OUM* is een samenwerking met theater de Meervaart en het Amsterdams Andalusisch Orkest. Yassine Boussaid, directeur van de Meervaart en Mohamed Aadroun, creative director van het Amsterdams Andalusisch Orkest (AAO) vertellen over de Egyptische zangeres Oum Kalthoum, haar muziek en haar betekenis voor Nederland en Amsterdam.

Yassine Boussaid

"Mijn eerste herinnering aan Oum Kalthoum gaat ver terug. Mijn moeder speelde haar muziek op cassettebandjes en het raakte me meteen. Ik kon het niet goed verstaan, want de gezongen teksten zijn in een sterk poëtisch Arabisch, maar ik voelde dat de muziek iets te vertellen had."

"De muziek van Oum creëert voor veel mensen in en rondom de Arabische gemeenschap in Nederland nog steeds een gevoel van herkenning. Het is ook geen makkelijke muziek, zowel om naar te luisteren als om uit te voeren. Dat maakt de beleving van deze muziek heel ingetogen. Je zult de muziek van Oum Kalthoum niet snel horen in de publieke ruimte."

"Ik heb de Meervaart nooit gezien als één podium of één gebouw, maar meer als een merknaam die zich manifesteert in de hele stad. We hebben al met veel Amsterdamse podia samengewerkt, bijvoorbeeld Het Muziekgebouw en Carré, en de samenwerking met De Nationale Opera is een mooie volgende stap. Dat hangt samen met mijn visie op de stad Amsterdam. De stad is van ons allemaal en wij zijn allemaal onderdeel van de stad."

Yassine Boussaid

Foto: Raymond van Mil

Mohamed Aadroun

Foto: William Lounsbury

Mohamed Aadroun

"Als kind kende ik de muziek van Oum Kalthoum al, maar pas tijdens mijn studie begreep ik echt hoe je ernaar moest luisteren."

"De muziek van Oum Kalthoum is nauw verbonden met de migratiegeschiedenis en maakt al ruim vijftig jaar deel uit van het Nederlandse culturele landschap. Oum is misschien wel het belangrijkste symbool voor de Arabische gemeenschap wereldwijd. Helaas is er in Nederland tot nu toe nog weinig ruimte geweest voor haar muziek. Als orkest willen wij dat veranderen door haar muziek toegankelijk te maken – niet alleen voor mensen die vanuit hun achtergrond affiniteit hebben met Oum Kalthoum, maar juist ook voor anderen."

"Oum Kalthoum werkte met de beste componisten uit het hele Arabische taalgebied, die in de jaren '50 en '60 naar Caïro trokken, een centrum van culturele renaissance. Hier kwamen verschillende muzikale stijlen samen in een grote orkestsetting, met behoud van het authentieke Arabische geluid. De opnames die we hebben van Oum Kalthoum, vertellen slechts een deel van het verhaal. In haar tijd was de live-ervaring essentieel: elk optreden was uniek, elk stuk klonk telkens net even anders."

"Haar muziek komt nog steeds het best tot zijn recht in een live-setting. Het zijn geen liedjes, maar eerder suites, bijna kleine opera's op zichzelf. Dat maakt haar muziek ook zo geschikt voor muziektheater."

Tekst: Maxim Paulissen

“Kunst kan het huidige individualisme ondermijnen”

Liv Paszkiewicz in *Rex Revisited* (2024)

Foto: Milagro Elstak

Interview

Regisseur Gregory Caers en student Liv Paszkiewicz over *Codes*

In de nieuwe voorstelling *Codes*, een bijzondere samenwerking tussen regisseur Gregory Caers en studenten van onder meer de MBO Theaterschool Rotterdam, staan rituelen en werken vanuit de onderbuik centraal. Aanleiding voor deze gloednieuwe productie in het Opera Forward Festival is het 750-jarig bestaan van Amsterdam. Een gesprek over zijn aanpak.

In *Codes* betreden maar liefst 170 performers het hoofdtoneel van Nationale Opera & Ballet. Caers is niet onbekend met het werken op grote schaal. “Ik hou van de energie die een grote groep met zich meebrengt. Wat ik in mijn voorstellingen doe, is de onderbuikgevoelens van spelers aan elkaar verbinden. Dat creëert een synergie bij de performers en dat is ook precies waar rituelen en theater elkaar raken.”

Caers werd gevraagd een voorstelling te maken ter gelegenheid van 750 jaar Amsterdam. “Ik ben gaan nadenken over de stad en kwam uit bij het idee van de kracht van rituelen in een samenleving. Rituelen zijn oeroude vormen waarin mensen samenkomen om te vieren of te verwerken. Ze stellen ons in staat verbinding te maken,” legt hij uit. Hij wijst erop dat rituelen lange tijd door religie werden gedomineerd, maar ziet een nieuwe rol weggelegd voor kunst: “In *Codes* creëren we zeven nieuwe, fysieke rituelen, geïnspireerd door diverse culturen. Het doel is dat toeschouwers deze rituelen niet alleen meemaken, maar er ook een persoonlijke verbinding mee aangaan.”

Een intuïtieve aanpak

Caers vindt het belangrijk dat de voorstellingen die hij maakt altijd mede gecreëerd worden door de spelers die je op het podium ziet. Volgens student Liv Paszkiewicz, die voor het tweede jaar deelneemt aan een project van Gregory Caers tijdens het Opera Forward Festival, is werken met Caers een proces dat

volledig draait om intuïtie. “In het begin heb je vaak maar een uur om in groepjes aan een opdracht te werken. Daardoor leer je om te vertrouwen op je onderbuikgevoel. Het is een manier van maken die heel anders is dan wat we op de theaterschool leren,” vertelt ze.

“Ik merk dat wanneer je een groep mensen voorbij laat gaan aan techniek, dat de performance aan emotionele impact wint,” zegt Caers. “Dat bereik je door je spelers op een punt te krijgen waarop ze niet meer nadenken, maar vertrouwen op hun eigen lichaam. En precies daar ligt de verbinding met rituelen die de gemeenschap aanspreken. Dat zit niet in je hoofd, maar in je lichaam.”

“Ik behandel de spelers nooit als studenten, maar heb een professionele kunstenaarsrelatie met hen”

ANIMA(LS) van Gregory Caers op het Opera Forward Festival 2023

Componist Bas Gaakeer in *Rex Revisited*

Foto: Milagro Elstak

“Onze maatschappij gaat al genoeg over het individu”

Daarbij is het wat Caers betreft ook belangrijk dat de studenten in groepsverband werken. “De performers hebben als individu niets te winnen in mijn voorstellingen. Het is in mijn ogen de taak van de kunst om het individualisme in de maatschappij te ondermijnen. Onze maatschappij gaat al genoeg over het individu, en het wordt tijd om te zien wat mensen samen kunnen bereiken. Ik denk dat de wereld van vandaag daar meer bij gebaat is.” Paszkiewicz voegt daaraan toe: “wat je voelt tijdens de performance is de kracht van de massa. We doen het echt samen. Dat was vorig jaar met 60 mensen al zo. Dit jaar worden dat er 170.”

Vertrouwen

Om die intensiteit te bereiken, is er vertrouwen nodig. “Ik behandel de spelers nooit als studenten, maar heb een professionele kunstenaarsrelatie met hen. Ik neem wat zij maken serieus, waardoor zij mijn werk ook serieus nemen. Dan wordt één plus één drie.” Wat Paszkiewicz is bijgebleven van afgelopen editie is precies die indruk: “We voelden ons serieus genomen. Het was de eerste keer in

onze opleiding dat we onderdeel waren van zoiets groots. We repeteerden in Nationale Opera & Ballet – wat op zichzelf al ontzettend speciaal voelde – en we kregen ook de kans om andere voorstellingen te zien. Je onderdeel voelen van zo’n festival doet wat met je, het geeft motivatie en energie om door te gaan met wat je doet.”

Volwaardige kunst

Caers’ wil de studenten in hun kracht zetten. Precies dat doel houdt ook componist Bas Gaakeer, waarmee Caers al langer samenwerkt, voor ogen. “Wat ik in beweging zoek, zoekt Bas in muziek. Hij slaagt er met zijn composities in om mensen zichzelf te laten overstijgen. De studenten leren vertrouwen op het geluid dat ze kunnen produceren, waarbij technische imperfecties niet zorgen voor een verlies aan intensiteit of zeggingskracht. Bij deze editie krijgen we daar ook nog eens een 80-koppig studentenkoor bij, dat muzikale ondersteuning aan de fysieke en soms ook vocale performance van de MBO-studenten gaat geven. Daar kijk ik zelf ontzettend naar uit.”

Voorbij de techniek, naar het punt waarop de spelers zichzelf overstijgen, dat is waar het bij Caers om draait. “Of je nu met kinderen, studenten, amateurs of getrainde professionals werkt, als je mensen in hun kracht zet, dan kun je kunst creëren die zichzelf overstijgt. Als ik een opera zou regisseren met een aantal grote zangers, dan zou ik niet van hen moeten vragen wat ik van mijn studenten vraag. Daar ligt hun kracht niet. Andersom moet ik van mijn studenten geen operawaardige zangprestaties verwachten. Waar ik wel naar kan zoeken is hun kracht, naar wat ze te zeggen hebben, hun energie, hun overtuiging. Als je dat als maker in de verf zet, dan is dat volwaardige kunst.”

Tekst: Maxim Paulissen / Jasmijn van Wijnen

Codes

Nieuwe rituelen voor de stad Amsterdam

Wereldpremière
16 en 21 maart 2025

Regie Gregory Caers
Muzikale leiding Bas Gaakeer

Scan de QR-code voor meer informatie en kaarten

Een vaste waarde tijdens het Opera Forward Festival

Theatermaker Gregory Caers is sinds 2016 uitgegroeid tot een vaste waarde tijdens het Opera Forward Festival. Samen met componist Bas Gaakeer heeft hij een eigen muziektheatrale taal ontwikkeld, waarmee hij een fysiek antwoord op opera formuleert en die hij het liefst door jongeren laat vertolken.

Zijn projecten namen in de loop der jaren verschillende vormen aan: *WILD* (2019) en *ANIMA(LS)* (2023) waren pop-up-voorstellingen in de foyer van het theater, die nietsvermoedende bezoekers en medewerkers verrasten: “Het hoogtepunt van *WILD* was het moment waarop een van de theatermedewerkers op twee performers afstapte om te vragen of ze met ‘die onzin’ wilden ophouden, omdat er een voorstelling zou gaan beginnen,” blikte Caers later terug. Tijdens de pandemie creëerden Caers en Gaakeer met studenten van de MBO Theaterschool Rotterdam *HCoV-NL63* (2021), een aangrijpende muziekvideo die Henry Purcells ‘The Cold Song’ als vertrekpunt nam.

Ook ontwikkelden Caers en Gaakeer in de loop der jaren projecten waarbij het publiek bewust in de zaal plaatsneemt

voor een voorstelling. In 2022 maakten ze indruk met het wervelende *Dwars*, dat groepsdynamieken en kuddegedrag onder de loep nam en door de *Financial Times* in een viersterrenrecensie werd geprezen als een “krachtige fysieke performance.” In 2024 volgde, aansluitend op uitvoeringen van Stravinsky’s *Oedipus Rex*, de voorstelling *Rex Revisited*. Met studenten van de MBO Theaterschool Rotterdam, zangers van het VU-koor en zowel professioneel als niet-professioneel getrainde musici, bracht Caers de Griekse tragedie rondom koning Oedipus naar het Amerika van 2020. Componist Bas Gaakeer nam voor *Rex Revisited* Grieks-Byzantijnse koor-muziek als uitgangspunt en vertaalde deze met een kwinkslag naar vandaag.

Tijdens het Opera Forward Festival 2025 culmineert de jarenlange betrokkenheid van Caers en Gaakeer bij het festival in een productie voor de grote zaal van Nationale Opera & Ballet. Dat doen ze op een grotere schaal dan ooit tevoren: op het toneel staan maar liefst 170 performers, afkomstig van de MBO Theaterschool Rotterdam, het VU-Koor, en verschillende (kunst) opleidingen in Nederland.

Foto: Sebastiaan Rodenhuis

Gregory Caers

Gregory Caers (1975) is een theaterregisseur die zich specialiseert in het samenbrengen van doorgewinterde professionals en enthousiaste niet-professionele acteurs in theater- en operaproducties. Zijn werk bevindt zich op het snijvlak van theater, dans en mime. Caers’ werk straalt een rauwe, ongefilterde esthetiek uit die resoneert met de energie van jongeren. De verhalen die hij construeert spreken een jong publiek aan en nodigen uit tot een dynamische uitwisseling van emoties en ideeën. Caers werkt samen met gerenommeerde theaters en operahuizen in Nederland, Duitsland en België.

Bas Gaakeer

Bas Gaakeer (1989) is gitarist, componist en muzikaal leider, gevestigd in Amsterdam. Als musicus werkt hij vooral in het interculturele circuit, met een sterke focus op muziek uit Noord-Afrika, de Sahara en de Arabische wereld. Op deze plekken treedt hij als gitarist op en werkt hij samen met lokale musici. Als muzikaal leider werkt Gaakeer regelmatig in interdisciplinaire verbanden. Sinds 2018 werkt hij samen met Gregory Caers aan verschillende performances op het Opera Forward Festival als componist/arrangeur, gitarist en muzikaal leider. Gaakeer is als docent verbonden aan het Conservatorium van Amsterdam.

Foto: Sjoerd Berne

Het Nationale Ballet

Interview met Koen Kessels, muzikaal leider en chef-dirigent

Van operapianist tot muzikaal leider van Het Nationale Ballet en chef-dirigent van Het Balletorkest. Koen Kessels had zijn toekomst niet precies op die manier uitgedacht, maar “de kansen boden zich zo aan” en het werkplezier lijkt van hem af te spatten – zowel in Amsterdam als in Londen, waar hij ook muzikaal leider van The Royal Ballet is.

“En nu oefenen we met een andere danser, dus iets sneller!”, gebiedt Kessels de musici van Het Balletorkest, in een oefenruimte waar nog geen enkele danser te bekennen is. Omdat elke danser in een ander tempo beweegt, is het van belang om van tevoren stil te staan bij tempovariaties, legt de Vlaamse dirigent uit. Kessels: “Het is net als met topsporters: de ene loopt honderd meter met ontzettend kleine, snelle pasjes en de ander heeft grotere, maar tragere passen. Mijn partituur zit dan ook vol postits met instructies: voor deze danser moet je hier iets sneller spelen, deze danser heeft hier iets meer ademhaling nodig, en deze beweegt eerst vier maten in hetzelfde tempo en gaat daarna pas versnellen. In Londen begrijp ik ondertussen de taal van elke danser, dus daar verdwijnen de briefjes weer. In Amsterdam komt dat nu ook langzaamaan.”

Gedegen voorbereiding

De voorbereiding voor een voorstelling begint voor Koen Kessels al voor de start van de repetities. “Ik duik allereerst in de geschiedenis en archieven van een werk, en bekijk allerlei opnames. Hoe werd het toen gedaan, wat kan er nu anders? Vaak is de techniek veranderd, en ook dansvloeren zijn nu beter dan vroeger. Dat heeft ook invloed op hoe

de muziek en dans zich uiteindelijk tot elkaar verhouden.”

Zo’n twee tot vier weken voor de première sluit Kessels aan bij de balletrepetities in de studio. “Dan bekijk ik hoe de dansers bewegen en ga ik samen met de fantastische pianisten en balletmeesters op zoek naar de ideale tempi in de choreografieën, zodat ik die kan gebruiken in de orkestrepetities. Ook live blijft Kessels zich aan de dansers aanpassen: “Ik moet altijd direct kunnen inschatten: geef ik deze danser iets meer tijd, of kan ik beter doorspelen? Als ik op een avond zie dat iemand fantastisch aan het draaien is, dan ga ik natuurlijk mee. Zo kunnen wij dansers nog mooier, sneller, trager of flamboyanter laten schitteren op de Bühne.”

Flexibel orkest

Gelukkig zullen de musici nooit schrikken van Kessels’ improvisaties: “Het leuke is dat Het Balletorkest ongelooflijk geroutineerd is in dat soort spontane acties. Ze zijn gewend dat er van alles kan gebeuren tijdens het uitvoeren van de muziek en zijn heel alert op de verschillende mogelijkheden op alle muzikale kruispunten – het ligt dan aan de dansers welke afslagen we die avond nemen.” Om op zo’n manier te kunnen schakelen tussen dans en muziek is een vak dat je onder de knie moet krijgen. “Ik heb nooit een dirigentenopleiding gedaan, maar ben via een functie als repetitor bij De Munt in een functie als assistent-dirigent bij de Vlaamse Opera terechtgekomen. Ik was goed bevriend met dirigent Ed Spanjaard, dus ik zei tegen hem: ‘Ed, ik heb een job aangenomen, maar ik heb nog nooit gedi-geerd. Hoe doe je dat nou eigenlijk?’ Hij heeft me toen een aantal principes uitgelegd, en dat waren net de juiste dingen om me verder te helpen.”

Ondertussen werkt Kessels al zo’n twintig jaar op topniveau in de balletwereld. “Omdat de kansen zich zo aanboden,

heb ik eerst heel veel geleerd bij het ballet in Vlaanderen en vervolgens nog meer in Parijs. Daar werd mij echt verteld waar je naar moet kijken en waar je niet naar moet kijken, wat dans betreft. Op basis daarvan heb ik systemen voor mezelf ontwikkeld en vervolgens heb ik al doende geleerd. Ik wilde eigenlijk ook altijd nog verder met opera, maar als balletdirigent krijg je vaak meteen een stempel. Daarnaast was de hoeveelheid werk die zich heeft aangeboden vanuit het ballet zo ongelooflijk, dat ik er zeer gepassioneerd over ben geworden.”

Weer voet aan land

Zó gepassioneerd dat hij sinds kort de functie van muzikaal leider aan beide kanten van de Noordzee vervult. “Mijn relatie met Het Nationale Ballet stamt al uit 2008 en Matthew [Rowe, Kessels’ voorganger als muzikaal leider van Het Nationale Ballet en chef-dirigent van Het Balletorkest – red.] was altijd een *close friend*. Toen hij besloot te vertrekken, zijn onze gesprekken begonnen; ik wilde minder freelancen en met Amsterdam als vaste partner zou mijn agenda een stuk rustiger worden. Ook was het weer een stapje dichterbij huis: ik combineer het nog met mijn job in Londen, het voelt goed om ook weer op het vasteland thuis te zijn.”

Tekst: Lune Visser

Voorstellingen van Het Nationale Ballet

Januari t/m maart

Made in NL

Nederlandse tournee van de Junior Company
8 februari – 12 maart 2025

Jewels

George Balanchine
12 februari – 8 maart 2025

Scan de QR-code voor meer informatie en kaarten

Inspelen op elke danser

Notenkraker & Muizenkoning

Nieuws

Het Koor van De Nationale Opera zingt Verdi's *Requiem*

Lorenzo Viotti neemt aan het eind van dit seizoen afscheid als chef-dirigent van De Nationale Opera en het Nederlands Philharmonisch. Met *Peter Grimes* en *Die Fledermaus* heeft hij zijn laatste producties bij De Nationale Opera inmiddels gedi-recteerd. Wie geen genoeg kan krijgen van de combinatie van dirigent, orkest én het Koor van De Nationale Opera kan dit voorjaar nog één keer het hart ophalen. Dan dirigeert Lorenzo Viotti het imposante en meeslepemde *Requiem* van Giuseppe Verdi op 6 maart in De Doelen (Rotterdam) en op 8 en 9 maart in het

Concertgebouw (Amsterdam). Als solisten staan sopraan Inna Demenkova, mezzosopraan Eve-Maud Hubeaux, tenor René Barbera en bas Anthony Robin Schneider op het podium.

Scan de QR-code voor meer informatie

Bushra El-Turk wint de Ivor Novello Award

De Britse componist Bushra El-Turk heeft op woensdag 13 november een Ivor Novello Award in de categorie 'Best Stage Work Composition' gewonnen voor haar opera *Woman at Point Zero*. El-Turk is componist van de muziektheatervoorstelling *Oum – A Son's Quest for his Mother*, die tijdens het Opera Forward Festival 2025 bij Nationale Opera & Ballet in première gaat. De jury prees El-Turks *Woman at Point Zero* als "een werkelijk fantasierijk en verfind werk dat naadloos verschillende stijlen combineert."

De Ivors Classical Awards, georganiseerd door The Ivors Academy, gelden als een van de meest prestigieuze onderscheidingen binnen de klassieke muziekwereld in het Verenigd Koninkrijk.

Bushra El-Turk

WATCH FOR FREE ON OPERAVISION

FIDELIO
DUTCH NATIONAL OPERA

PINOCCHIO
POLISH NATIONAL BALLET

IL BARBIERE DI SIVIGLIA
ROYAL SWEDISH OPERA

DIE WALKÜRE
LONGBOROUGH FESTIVAL

LA VESTALE
OPÉRA DE PARIS

DIE FLEDERMAUS
OPÉRA DE LILLE

ALADDIN
NATIONAL THEATRE TOKYO

Il barbiere di Siviglia, Royal Swedish Opera © Sören Vilks

Medegefinancierd door de Europese Unie

OPERA VISION

Colofon

Odeon is het Oudgriekse woord voor een aan muziek en poëzie gewijd gebouw. In de 16de eeuw ontstond uit de combinatie van muziek en poëzie het genre opera, in de 20ste eeuw het muziektheater zoals wij dat vandaag de dag trachten vorm te geven.

Odeon

Magazine van De Nationale Opera
Jaargang 31
Nummer 136, seizoen 2024-25
Oplage 5.000 exemplaren
Uitgave van de afdelingen Dramaturgie en Marketing, Communicatie en Publiek van Nationale Opera & Ballet
Waterlooplein 22, 1011 PG Amsterdam.
Telefoon 020 551 8117
E-mail info@operaballet.nl
Abonnementen 020 625 5455
Internet operaballet.nl

Rechthebbenden die menen aan deze uitgave aanspraken te kunnen ontlenen, wordt verzocht contact op te nemen met de uitgever. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Redactie

Niels Nuijten, Laura Roling, Rosalie Overing, Wout van Tongeren, Lune Visser en Jasmijn van Wijnen

Basisontwerp Total Design
Vormgeving Mark Drillich
Productie Saskia van Dongen
Druk MullerVisual

Algemene informatie

Op onze website operaballet.nl vindt u up-to-date informatie over onze programmering. Met uw vragen over reeds gekochte kaarten kunt u terecht op onze website of bij de kassa van Nationale Opera & Ballet, telefonisch te bereiken via 020 6255 455 of per e-mail via kassa@operaballet.nl.

Gratis thuisgestuurd

Abonnementhouders van De Nationale Opera krijgen Odeon gratis thuisgestuurd.

Achterpagina: Scènefoto van *Idomeneo* in regie van Sidi Larbi Cherkaoui (Grand Théâtre de Genève), foto: Filip van Roe

Hoofdsponsor
Nationale Opera & Ballet
HOUTHOFF

Productiepartner
A
O M
D M
O

